

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна
Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Україна
Інститут філософії, політології та релігієзнавства КН МОН Республіки Казахстан
Тбіліський державний університет імені Іване Джавахішвілі, Грузія

ПРОБЛЕМИ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Матеріали
II Міжнародної науково-практичної конференції
26–27 березня 2021 року

Харків
ТОВ «Друкарня Мадрид»
2021

Редакційна колегія:

Головний редактор: Гетьман А. П., ректор НЮУ імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України;

Заступник головного редактора: Сідак Л. М., кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри культурології НЮУ імені Ярослава Мудрого

Члени редакційної колегії:

Хамітов Н. В., доктор філософських наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, президент Асоціації філософського мистецтва;

Сейдуманов С. Т., доктор соціологічних наук, професор, академік НАН Республіки Казахстан, в. о. директора Інституту філософії, політології та релігієзнавства КН МОН Республіки Казахстан;

Рамішвілі В. М., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри теоретичної філософії Тбіліського державного університету ім. Іване Джавахішвілі;

Крилова С. А., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри культурології та філософської антропології Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова;

Лозовой В. О., доктор філософських наук, професор, професор кафедри культурології НЮУ імені Ярослава Мудрого;

Панков Г. Д., доктор філософських наук, професор, професор кафедри культурології Харківської державної академії культури;

Токтарбекова Л. Н., доктор філософії, головний учений секретар Інституту філософії, політології та релігієзнавства КН МОН Республіки Казахстан;

Меліхова Ю. А., кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри культурології НЮУ імені Ярослава Мудрого;

Шумейко О. А., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри культурології НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Організатор конференції: кафедра культурології Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Проблеми саморозвитку особистості в сучасному суспільстві: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 26–27 березня 2021 р. / НЮУ ім. Ярослава Мудрого. – Х.: Друкарня Мадрид, 2021. – 364 с.
ISBN 978-617-7988-39-6

Збірник містить наукові статті з питань філософської антропології та філософії культури, соціальної філософії, філософії права, психології, педагогіки, культурології та актуальних проблем освіти і виховання в сучасних умовах соціокультурного розвитку.

Для науковців, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів, а також усіх, хто цікавиться проблемами збереження людської особистості в умовах глобальних викликів, її саморозвитку і руйнації в епоху Постмодерну, інформаційної трансформації суспільства.

Матеріали друкуються в авторській редакції.

Оргкомітет конференції може не поділяти висловлену авторами позицію.

ПЕРЕДМОВА

Науку завжди буде цікавити людина, особистість. Однак, найрізноманітніші, а інколи неочікувані шляхи осмислення її саморозвитку (від проведення дистинкцій і створення конструкцій, які синтезують значення окремих понять до сучасних осмислень, що апелюють до новітніх реалій її можливого метабуття) свідчать про гостру наукову полеміку.

Вочевидь, що проблеми, пов'язані з саморозвитком особистості, є надзвичайно актуальними для сучасної науки, оскільки від їх вирішення буде залежати подолання системної кризи в суспільстві зокрема і культурний прогрес взагалі. Вони, без сумніву, відбивають ті глобальні радикальні зміни, які відбулися й відбуваються наразі у свідомості особистості та суспільному бутті. Процес дегуманізації, трангуманістичні тенденції, формування цифрової культури та «інформаційної людини», з одного боку, розширюють горизонти можливостей, а, з іншого, створюють реальну загрозу для існування особистості взагалі.

Увага до нашої конференції дослідників різних наукових галузей свідчить про змістовні переакцентування в сучасній науці, фокусування на проблематиці гуманітарного дискурсу та потребу в зміні парадигми.

Таке розширення дискурсивних меж дозволить більш системно і комплексно досліджувати проблеми саморозвитку особистості, віднайти принципово нові методологічні підходи, які своєю евристичністю та ефективністю спростують усталену думку про епістемологічні інвективи філософського знання, що начебто втратили свою оригінальність.

Зараз така необхідність назріла.

*Голова організаційного комітету конференції,
ректор Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, заслужений діяч науки і техніки України,
академік Національної академії правових наук України,
доктор юридичних наук, професор
А. П. Гетьман*

Розв'язання поставлених завдань активізації саморозвитку студента вимагає розробки та впровадження інноваційних форм і методів роботи, психотехнологій, спрямованих на особистісний і професійний розвиток студента, активізацію його саморозвитку.

Підводячи підсумки, варто підкреслити, що процеси саморозвитку у різних їх формах (самовдосконалення, самоосвіта, самовиховання) стають значущою складовою професійного становлення майбутнього фахівця в умовах вищого навчального закладу; їх активізація виступає одним із провідних завдань сучасної системи вищої освіти. Важливими чинниками самовдосконалення в юнацькому віці є осмислення й переосмислення власної ролі в системі соціальних відносин, пошук сенсу життя, професійне становлення. Активізація саморозвитку студента як суб'єкта навчально-професійної діяльності у вищій школі вимагає зміни ролі викладача, врахування індивідуально-психологічних особливостей і пізнавальних мотивів студентів, ширшого використання інтерактивних форм навчання, психолого-педагогічних технологій, спрямованих на розвиток мотивації, суб'єктності студентів, запровадження освітньої фасилітації у навчальному процесі.

Список використаних джерел:

1. Боришевський М. Й. Самотворення особистості: соціально-психологічна сутність, детермінанти становлення та розвитку / М. Й. Боришевський // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України [за ред. С. Д. Максименка]. – К., 2012. – Т. XIV, ч.1. – С. 28–35.
2. Кузікова С. Б. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці / С. Б. Кузікова. – Суми : Вид-во «МакДен», 2012. – 410 с.
3. Савчин М. В. Християнське духовне виховання і самовиховання / М. В. Савчин // Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць. – Вип. 10. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. – С. 689–699.
4. Сердюк Л. З. Самотворення особистості як цілісний самодетермінований феномен / Л. З. Сердюк // Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Вип. 38. – Миколаїв, 2015. – С. 422–431.
5. Яблонська Т. М. Вікові та індивідуально-психологічні особливості як чинник самовдосконалення особистості / Т. М. Яблонська // Проблеми гуманітарних наук: зб. наук. пр. Дрогобицького держ. пед. ун-ту ім. І. Франка. Серія „Психологія», ред. кол. Н. Скотна (гол. ред.), І. Галян (ред. розд.) та ін. – Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ ім. І. Франка, 2015. – Вип. 37. – 284 с. – С. 28–39.

О. П. Сергєєнкова,
*доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психології особистості та
соціальних практик, Київський університет
імені Бориса Грінченка, Україна*

САМОРОЗВИТОК ЯК МЕХАНІЗМ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ СТУДЕНТА

Складні умови професійного самовизначення сучасної особистості підвищують вимоги до усвідомленого вибору фаху та відповідальності за цей вибір як проєктний вектор власного майбутнього. Старшокласник як суб'єкт цього вибору має обмежений життєвий досвід, що зумовлює певну інтуїтивність, недостатню аргументованість первинного професійного самовизначення. Водночас ці характеристики можна розглядати як ресурс, потенціал для кристалізації правильності вибору професії студентом під час фахового навчання.

Здобуття вищої освіти особистістю загалом є керованим, суспільно контрольованим процесом, спрямованим на формування професійної компетентності, спрямованості та самосвідомості майбутнього фахівця. На тлі поліфункціональності, різновекторності та пролонгованості цих завдань суб'єктом їх реалізації постає саме студент, який має проявляти достатню вмотивованість, активність та відповідальність за результати власного особистісно-професійного становлення на етапі фахового навчання.

Провідним механізмом суб'єктності студента можна вважати саморозвиток, який, за влучним формулюванням ряду вітчизняних вчених, як-то В. Ф. Моргуна, В. О. Татенка, Т. М. Титаренко, є найвищим рівнем суб'єктної активності особистості. Проблема саморозвитку особистості потрапляла у фокус дослідження багатьох вчених, але розмаїття їх підходів та методів не дає однозначного визначення цієї дефініції. Так, саморозвиток постає як феномен енергетично-інформаційного рівня особистості (С. Д. Максименко, В. О. Татенко); її функціональний прояв (В. В. Данченко, Б. Д. Ельконін, Г. С. Костюк,); творчо-духовний механізм (М. Й. Боришевський, С. Д. Дерябо, О. П. Колісник, В. В. Налімов, Г. А. Цукерман,); чинник і виразник особистісного становлення (І. С. Булах, Т. М. Титаренко). Зарубіжні дослідники, пропонуючи тлумачення поняття саморозвитку, оглядають його як процес переходу від спрямованості на себе для підтвердження

індивідуальності до реалізації соціального інтересу та власного вдосконалення (А. Адлер); послідовне задоволення потреб вищих рівнів, реалізацію прагнення до самоактуалізації (А. Маслоу); як набуття особистісної автономії, рух до зрілості та психологічного здоров'я (К. Роджерс); прагнення до встановлення сенсу власного існування (В. Франкл); як рушійний механізм розвитку саморегуляції (Ф. Перлз).

Не заперечуючи конструктивність наукової позиції кожного вищезгаданого вченого, як базове беремо до уваги як розуміння В. Г. Мараловим саморозвитку як фундаментальної здатності людини бути дійсним суб'єктом свого життя, перетворювати власну життєдіяльність в предмет практичного реформування [2]. У річці фахового навчання студента саморозвиток постає як чинник і механізм його особистісно-професійного становлення, платформою для перетворення навчально-професійної діяльності у предмет практичного реформування власного сьогодення та творення майбутнього.

Дослідник розглядає саморозвиток у трьох можливих формах: самоствердження, самовдосконалення та самоактуалізація. Самоствердження В. Г. Маралов трактує як здатність індивіда заявити про себе повною мірою як про особистість, самовдосконалення (або особистісне зростання) виявляє намагання наблизитись до певного ідеалу; самоактуалізація є потребою виявити в собі певний потенціал та застосувати його в житті [2, с. 99]. Можна зауважити, що ці форми цілком доречні для тлумачення особистісно-професійного розвитку студента. Ще під час процесу соціально-психологічної адаптації до нових умов навчання першокурсник починає самостверджуватись у річці власної навчально-професійної діяльності, заявляти про себе як особистість шляхом презентації результатів саморозвитку. Власне, вибір майбутнього фаху вже є актом самоствердження молоді людини за умови опори на власні бажання, усвідомлення свого потенціалу. Під час цього вибору у юнака формується певний образ професійного ідеалу, взірць, який упродовж фахового навчання стає все більш виразним. Самовдосконалення, що виражається у самоосвіті студента, наближає його до досягнення сформованого раніше взірця професіонала. Професійне самовизначення водночас є проєктом майбутньої фахової самоактуалізації як усвідомленої потреби виявлення та застосування особистістю її потенціалу. Платформою для самоактуалізації постає й навчально-професійна діяльність студента, в межах якої він активізує й збагачує інтелектуальні, емоційно-вольові та мотиваційні ресурси.

Розглядаючи саморозвиток як усвідомлений, керований процес прогресивного самозмінювання особистості, дослідниця О. А. Столярчук виокремлює такий його вектор щодо майбутнього фахівця, як професійний саморозвиток. Внаслідок особистісного та професійного саморозвитку студента відбувається підвищення рівня його компетентності, розвиток професійно важливих якостей, активізація та збагачення психологічних ресурсів, формування фахової індивідуальності й ідентичності. Провідним чинником саморозвитку майбутнього фахівця є суперечність між Я-реальним і Я-ідеальним у професійно орієнтованому річці, джерелом – прагнення до самоактуалізації та самовдосконалення [3, с. 229].

Вимоги часу змінюють реалії вітчизняної вищої освіти: саморозвиток студента перестав бути придатком до керованого та контрольованого викладачами процесу засвоєння ним знань і формування компетентностей. Зважаючи на інтенсивність накопичення та оновлення інформації у суспільстві, саморозвиток претендує на провідне місце у професіоналізації особистості. Відповідно, наразі професійна освіта має нагальну потребу в підготовці фахівців, здатних до системного саморозвитку, а його стартом і полігоном постає саме фахове навчання та освітнє середовище закладу вищої освіти.

Сучасні здобувачі вищої освіти мають значний потенціал для саморозвитку. Як влучно зазначає П. В. Лушин, особистість студента є відкритою динамічною системою, що постійно саморозвивається і взаємодіє з ресурсами інших систем. Студенти є суб'єктами власної навчальної діяльності та володіють всіма необхідними ресурсами для саморозвитку, у тому числі професійного (усвідомлення профіциту можливостей студентів); залучення викладача – це частина власної програми саморозвитку студентів на їх індивідуальній траєкторії професійного становлення [1].

Урізноманітнюються й завдання викладача, який має не лише задавати вектор і зміст професійного становлення студента, але й мотивувати, стимулювати його саморозвиток. Сучасний педагог вищої школи обирає позицію фасилітації щодо особистісно-професійного становлення студента, збагачуючи власну освітню діяльність практиками, орієнтованими на його саморозвиток.

Отже, саморозвиток грає провідну роль в становленні майбутнього фахівця. Постаючи механізмом досягнення поставлених особистістю цілей до вдосконалення, саморозвиток набуває форми домінуючої стратегії життєбудови та самоздійснення. Здатність до особистісно-професійного саморозвитку стає необхідною якістю професіонала розвивати яку необхідно ще на етапі фахового навчання.

Список використаних джерел:

1. Лушин П. В. Екологичная помощь личности в переходный период: экофасилитация: монография. Киев, 2013. 296 с. (Серия «Живая книга»; Т. 2).

2. Маралов В. Г. Основы самопознания и саморазвития: учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений. [2-е изд., стер.]. Москва: Академия, 2004. 256 с.

3. Столярчук О. А. Психологія становлення фахівця в умовах різновекторності універсуму : дис. докт. псих. наук : 19.00.07 / Столярчук Олеся Анатоліївна. Київ, 2019. 522 с.

Н. І. Мачинська,
*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри початкової та дошкільної освіти,
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна*

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Дошкільна освіта є невід'ємним складником та першим рівнем у системі освіти (нульовий рівень Національної рамки кваліфікацій), стартовою платформою особистісного розвитку дитини [1].

Сьогодення потребує від фахівців дошкільної освіти усвідомлення нових освітніх тенденцій, здатності запроваджувати нововведення, винаходити щось нестандартне, генерувати нове. Однак не завжди вихователі готові сповна досягнути реалії сучасного дошкільного виховання.

Педагогам дошкільної освіти рекомендовано будувати освітній простір суголосно з цінностями гуманної філософії та педагогіки. Це передбачає сформованість гуманістичних цінностей педагогів, особистісної зрілості, широкого світогляду, високого рівня освіченості, а також практичну вмільість створювати відповідне означеним цінностям освітнє середовище, зокрема інклюзивно спрямоване, будувати взаємини з вихованцями на засадах партнерства, здатність до розуміння себе та іншого, розуміння конкретної ситуації буття кожної дитини [1, с. 32].

У контексті означеного доцільно акцентувати увагу на проблемі професійного саморозвитку вихователя закладу дошкільної освіти (ЗДО). Саморозвиток дуже часто ототожнюється з такими підходами, як: саморух, потреба у змінах, здатність, процес, характеристика, технологія тощо. Ми досліджуємо означену проблему через практичний аспект професійного саморозвитку вихователя.

Як зазначає С. Б. Кузікова, особистісний саморозвиток – це свідомо, цілеспрямована і самокерована активність особистості, мета якої полягає у самозміні в позитивному напрямі, що і забезпечує особистісне зростання, самовдосконалення [4].

Професійний саморозвиток вихователя ЗДО у системі дошкільної освіти врегульовується різними формами методичної роботи, які можуть бути як колективні, так й індивідуальні. На сьогоднішній день удосконалюються традиційні, втілюються й нові підходи, які вносять в освітній процес ЗДО свіжі думки й ідеї та є цікавими для педагогів.

Ми погоджуємося з дослідниками, які зазначають, що однією з найефективніших форм організації методичної роботи є тренінг. Терещенко І. А. зазначає, що керівник тренінгу є активним співучасником взаємодії, чітко розуміє мету та завдання тренінгу, досконало володіє широким спектром прийомів навчання. Навчальна активність членів групи дає можливість виробленню спільних ефективних форм поведінки, розв'язанню інтелектуальних і комунікативних завдань [6, с. 109].

Педагогічні тренінги, зміст яких розробляється разом із психологом, визначають різні цілі – від розвитку окремих педагогічних здібностей вихователів до формування їхнього педагогічного мислення.

Педагогічний тренінг дає педагогам змогу проаналізувати роботу колег, і, що найактуальніше, здійснити самоаналіз, виявити позитивні та негативні моменти у власній діяльності й скоригувати деякі особистісні якості [3, с. 13].

В. Бенера зазначає, що навчальний і коригуючий аспекти тренінгу спрямовані на досягнення таких результатів:

- опанування учасниками тренінгу ефективних прийомів вивчення особистісних якостей інших людей;
- опанування прийомами адекватного самопізнання;
- корекція самосприйняття і механізму самопізнання та самокорекції;
- засвоєння системи рефлексивно-перцептивного аналізу (формування відповідних знань, умінь і навичок);
- корекція психолого-педагогічних установок у міжособистісному та професійно-міжгруповому спілкуванні;
- набуття специфічного досвіду спілкування, гри в тренінговій групі [2, с. 10].

Ми вважаємо доречним проведення психолого-педагогічного тренінгу на тему: «Комунікативна компетентність сучасного вихователя». Тренінг спрямований на вдосконалення комунікативної компетентності педагогів в умовах сучасного закладу дошкільної освіти. Мета тренінгу: актуалізація уявлень учасників